

DOI: 10.31866/2616-7948.2(16).2025.345575

УДК 070.4:343.102]:004:316.422

Трансформація розслідувальної журналістики в умовах цифрового медіасередовища

Любов ВАСИЛИК

д-р н. із соц. комунік., доц.

Чернівецький національний
університет імені
Юрія Федьковичавул. Коцюбинського, 2, 29012,
Чернівці, Україна

l.vasylyk@chnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-9947-9389

© Василик Л., 2025

У цифрову епоху вказаний вид журналістики зазнає суттєвих трансформацій, тож вивчення ролі новітніх технологій у проведенні розслідувань украй актуальне і з теоретичного, і з практичного погляду. Цифровізація інформаційного простору відкрила нові можливості для створення важливого для суспільства контенту. Праці дослідників є ґрунтовною базою щодо вивчення цієї теми, однак комплексно вона досі не розглядалася. Тенденції й перспективи впливу цифровізації на трансформацію жанру окремо не відстежувалися, тож проблема потребує аналізу з огляду на постійний технологічний розвиток і зміни в підходах до створення означеного контенту. У дослідженні окреслено й систематизовано важливі зміни в журналістиці цього напрямку, спричинені процесами цифрової трансформації медіа, проаналізовано технологічні інновації, оцінено їхні можливості, виявлено виклики, що постали перед інвестигативною журналістикою, спрогнозовано подальший вплив цифровізації на проведення розслідувань, окреслено перспективи подальших досліджень цього виду в умовах цифрової епохи.

Новітні цифрові технології є надзвичайно багатограничними й важливими. Вони надають журналістам майже необмежені можливості, кардинально змінюючи процес проведення розслідувань. Важливими інструментами для журналістів є OSINT-розвідка, GeoINT, AI OSINT, VR, запровадження автоматизованих методів аналізу та використання ШІ, що сприяє підвищенню ефективності журналістських матеріалів, а отже, – резонансним викриттям. Викликом в умовах цифровізації є захист приватності й особистих даних, потреба пошуку балансу між збором інформації через аналіз відкритих даних і дотриманням етичних норм, а також розуміння того, що ШІ не зможе замінити критичне мислення журналіста й інтерпретацію фактів. Майбутнє означеного напрямку журналістики обіцяє бути перспективним з огляду на постійний розвиток технологій, про що свідчать результати дослідження, які вказують на потребу подальших праць про трансформацію розслідувальних технік і методик створення контенту.

Ключові слова: журналістське розслідування, цифрове медіасередовище, OSINT-розвідка, GeoINT, ШІ, VR-технології.

TRANSFORMATION OF INVESTIGATIVE JOURNALISM IN THE CONTEXT OF DIGITAL MEDIA ENVIRONMENT

Liubov VASYLYK

Doctor of Social Communications, Associate Professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University,
Kotsiubynskiy Str., 2, 29012, Chernivtsi, Ukraine
l.vasylyk@chnu.edu.ua
ORCID: 0000-0001-9947-9389

In the digital epoch, investigative journalism undergoes significant transformations. So, researching the role of new technologies in conducting studies is extremely relevant from both theoretical and practical points of view. The information space digitalisation has opened up new opportunities for creating content that is important for society. Researchers' works are a solid basis for studying this topic. Still, it has not yet been considered comprehensively. Tendencies and prospects of the influence of digitalisation on the transformation of the genre have not been separately tracked, that is why the problem requires analysis in view of the constant technological development and changes in approaches for creating the specified content. This study outlines and systematises important changes in journalism in such a direction, caused by the processes of digital transformations of media, analyses technological innovations, assesses their capabilities, identifies challenges facing investigative journalism, prognosticates the further impact of digitalisation on conducting studies, outlines the perspectives for further research of this type in the digital era.

Innovative digital technologies are extremely multifaceted and important. They provide journalists with almost unlimited opportunities, in such a way radically changing the process of conducting studies. Important tools for journalists are OSINT-study, GeoINT, AI OSINT, VR, appliance of automated methods of analysis and the AI use, which contributes to increasing the efficiency of journalistic materials, and therefore, resonant revelations. The challenge in the digitalisation conditions is a protection of privacy and personal data, the necessity in searching a balance between collecting information via the analysis of open data and compliance with ethical norms, as well as the understanding that AI will not be able to replace journalists' critical thinking and interpretation of facts. The future of this area of journalism promises to be perspective due to the constant development of technologies, as evidenced by the results of this study, which indicate the need for further studies on the transformation of research techniques and methods of content creation.

Keywords: journalistic investigation, digital media environment, OSINT-research, GeoINT, AI, VR technologies.

Актуальність проблеми

Упродовж останніх років журналістське розслідування набуло в медіапросторі особливої популярності й вагомості. Цей напрям журналістики виконує важливу функцію громадського контролю, сприяє виявленню фактів корупції, порушень законодавства та етичних норм у різних сферах суспільного життя. В умовах гібридних загроз, поширення дезінформації і спроб обмежити свободу слова журналістські розслідування стають інструментом утвердження демократичних цінностей та зміцнення громадянського суспільства, чим посилюють довіру до медіа. Історично традиційні медіа використовували верифікацію як метод перевірки інформації й напрацювали різні способи збирання інформації. Але в цифрову епоху журналістики з'ясування й розслідування обставин зазнали суттєвих трансформацій, які торкнулися методів роботи й змісту матеріалів і в глобальному, і в українському контекстах. «Сьогоднішні журналісти мають доступ до великих обсягів даних, цифрових інструментів і нових форматів» (Hill, 2022). З огляду на вплив цифрового медіасередовища, вивчення ролі новітніх технологій у проведенні розслідувань журналістів є вкрай актуальним завданням і з теоретичного, і з практичного погляду. Цифровізація інформаційного простору суттєво трансформувала роботу журналістів-розслідувачів, відкривши нові можливості для аналітичного осмислення фактів і створення відповідного контенту.

Стан вивчення проблеми

Розслідувальна журналістика неодноразово привертала увагу українських та зарубіжних науковців і практиків медіа, що спостерігається в працях О. Хоменка, О. Бурмагіна, Б. Белля, Т. Патора, О. Глушка, В. Маларека, Ж. Мурікана та інших дослідників. У більшості з них аналіз стосується таких аспектів, як роль з'ясування обставин у розвитку демократії, функціонування жанру в зарубіжному та українському інформаційному просторі, прикладних аспектів створення матеріалу, оцінки якості журналістських матеріалів, їхніх етичних та правових аспектів. Канадський дослідник Віктор Маларек (Malarek, 1999) присвятив увагу жанровій специфіці розслідування, французький теоретик і практик Жак Мурікан (2003) осмислив роль розслідувальної журналістики в демократичному суспільстві, сформулював практичні рекомендації щодо проведення розслідувань. Значний внесок у вивчення цього напрямку журналістики та його специфіки в різних країнах зробили Девід Е. Каплан (Global Investigative Journalism Network, 2018), Гуго де Бург (de Burgh, 2008), Пол Ч. Раду (Radu, 2008), Девід Л. Протесс, Френсіс Л. Коок, Джек С. Доппельт, Джеймс С. Еттема, Маргарет Т. Гордон, Донна Р. Лефф та Пауль Міллер (Protess et al., 1991), Люсінда С. Флісон (Fleeson, 2000) та ін. У виданні «Гібридне журналістське розслідування»

(“Hybrid Investigative Journalism”) Марія Конов-Лунд, Мішель Парк та Саба Бебаві (Konow-Lund et al., 2024) звернули увагу на те, як у цифрову епоху традиційна розслідувальна журналістика поєднується з альтернативними, експериментальними способами роботи з матеріалами, як громадяни, технічні фахівці, блогери долучаються до досвідчених журналістів у процесі створенні контенту, окреслили вплив цифрового середовища на технологію створення аналітичних текстів, дослідили, як розслідування трансформуються в умовах цифрової епохи, криз і нових форм співпраці. У розділі «Сучасна гібридизація» увагу звернено на те, що в цифрову епоху журналісти поєднують традиційні методи (інтерв'ю, робота з документами) з новими інструментами – цифровими платформами, візуалізацією даних, краудсорсингом, що зміщує розуміння розслідувальної журналістики в площину нових форм співпраці та гібридизації розслідувань і загалом виводить на розуміння нового способу журналістської практики.

З українських медіадослідників специфіку роботи в означеній сфері окреслили Олександр Глушко (2006), Олександр Бурмагін, Олег Хоменок, з польських – Беата Бель, журналістка, документалістка та медіатренерка, а також медіаексперт Томаш Патора (Бель та ін., 2013), які здійснили теоретичні узагальнення стосовно специфіки жанру та надали прикладні рекомендації щодо створення журналістського контенту. Ілля Хоменко (2013) простежив функціональність журналістського досвіду такого плану в українському медійному просторі. Олег Хоменок та Ірина Негреєва (2016) окреслили методологію оцінювання якості розслідування. Але оскільки новітні цифрові технології насамперед стосуються діяльності сучасних журналістів-практиків, то наразі маємо більше прикладних досліджень у цьому сегменті і значно менше академічних напрацювань. Так, Райя Руманос (IJBA), Себастьєн Бурдон (Open Facto) та Асія Баллуф'є (“Le Monde”) висловлюють рекомендації на основі власного досвіду використання OSINT у журналістських матеріалах (Saltiel, 2023). Над цим працюють журналісти YouControl, Детектора медіа, IMI, організація “Molfar”, розробники технологій OSINT-розвідки.

Названі дослідження є ґрунтовною базою для вивчення трансформації розслідування як жанру в умовах цифрового медіасередовища. Оскільки комплексно ця тема не вивчалася, не відстежувалися основні тенденції та перспективи впливу цифровізації на трансформацію жанру, то вона потребує академічного аналізу з огляду на постійний технологічний розвиток та зміни в підходах до створення означеного контенту.

Мета статті – окреслити й систематизувати важливіші зміни в розслідувальній журналістиці, спричинені процесами цифрової трансформації медій. *Завдання* – з'ясувати технологічні інновації в розслідувальній журналістиці, оцінити їхні можливості, виявити найсучасніші виклики,

які постають перед інвестигативною журналістикою, та спрогнозувати подальший вплив цифровізації на проведення розслідувань, окреслити перспективи подальших досліджень жанру в умовах цифрової епохи.

Виклад основного матеріалу

Цифрове середовище змінило традиційну журналістику розслідувального напрямку. Уже зараз на розвиткові жанру позначаються нові технології, спричиняючи зміни в роботі з інформацією. В умовах цифрового медіасередовища важливими стають різноманітні інструменти та програмне забезпечення, корисні в контексті посилення доказовості розслідувань, зокрема підтвердження кейсів, адже медійники мають змогу залучити відкриті дані, OSINT-розвідку (Open Source Intelligence), використовувати інші цифрові інструменти для перевірки фактів. «Кількість інформації, доступної в онлайн, неможливо охопити, і саме тут з'являється OSINT і надає людям можливість отримувати доступ до інформації та перевіряти її, відстежувати джерела, а також розкривати таємниці та приховані махінації» (Вайсберга, 2024). Розвідка на основі відкритих джерел допомагає реалізувати систематизований процес здобуття, оброблення й аналізу інформації, що походить із відкритих і загальнодоступних ресурсів, та заощадити час журналістів у процесі роботи над матеріалом. Зазначений підхід стає одним із ключових інструментів у сфері журналістських розслідувань та стратегічної аналітики. Основні джерела OSINT включають журналістику, офіційні урядові документи, публічні реєстри, наукові публікації, цифрові платформи, інтернет-ресурси та соціальні мережі. Помічаємо, що розвідка на основі відкритих джерел набуває стратегічного значення у сфері розслідувальної журналістики. Від часу т. зв. «холодної війни» й до сьогодні OSINT трансформувалася під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема широко впровадження Інтернету та соціальних медіа, що зумовило потребу в удосконаленні методів збирання й аналізу інформації, з акцентом на верифікацію джерел, оперативність оброблення даних та розуміння інформаційного контексту (Bazzell, 2021).

OSINT становить невід'ємний складник діяльності розслідувачів. Універсальність цього підходу дає змогу адаптувати методики створення розслідувань під конкретні завдання: від моніторингу інформаційних загроз до аналізу відкритих економічних або демографічних даних, завдяки OSINT журналістам вдається оперативно «відстежувати зміни на супутникових мапах, бачити повітряний та морський трафік онлайн, перевіряти бізнес-зв'язки компаній тощо» (Ожогіна, 2023). Нині спостерігаємо, як у контексті безперервної технологічної еволюції та змін під її впливом інформаційного середовища розвідка на основі відкритих джерел поступово перетворилася із традиційно-

го збирання публічної інформації на високотехнологічну методологію, що базується на використанні комплексних аналітичних підходів. Залучення методів глибокого оброблення й інтерпретації даних дає змогу розслідувачам забезпечити точність і системність у виявленні порушень. У такій сфері, як журналістика, зокрема розслідувальна, OSINT зберігає своє провідне значення, демонструючи зростаючу цінність відкритих джерел для професії медійника в добу глобалізованої комунікації.

Сьогодні журналісти-розслідувачі активно використовують такий спосіб розвідки на основі відкритих даних, як публічні реєстри, що стали для аналітиків одним із ключових інституційних джерел, забезпечуючи доступ до авторитетної офіційної інформації. Серед них особливу аналітичну цінність мають судові рішення, державні звіти, патентні реєстри, тендерна документація та інші урядові публікації. Залучення цих джерел дає змогу здійснювати всебічну й достовірну оцінку досліджуваних явищ, суб'єктів або подій. Відкритий та нормативно закріплений характер цих реєстрів гарантує високий ступінь достовірності та правової легітимності отриманої інформації, що робить їх невід'ємним елементом у структурі сучасного OSINT-аналізу. На основі OSINT реалізовано резонансні українські та міжнародні розслідування, що демонструє силу відкритих джерел у виявленні правди. Наприклад, незалежна дослідницька група "Bellingcat" провела масштабне OSINT-розслідування катастрофи рейсу MH17 у 2014 році. Використовуючи супутникові знімки, відео із соцмереж, геолокацію й публічні реєстри, журналісти ідентифікували маршрут російської установки «Бук», яка, за їхніми даними, збила літак. Розслідування української OSINT-компанії "Molfar" неодноразово допомагало в ідентифікації російських військових, причетних до злочинів в Україні. Вони використовували соцмережі, бази даних, супутникові знімки та публічні реєстри для встановлення особистостей і маршрутів пересування. Тож підкреслимо, що OSINT-аналіз – незамінний інструмент для журналістів під час війни в Україні (2022–2025). В умовах повномасштабного вторгнення OSINT-спільнота активно відстежує переміщення російських військ, перевіряє фото й відео з місць подій, за допомогою геолокації й метаданих виявляє точні місця обстрілів, ідентифікує техніку та фіксує порушення окупантами міжнародного права.

OSINT-розвідка в цифрову епоху стала обов'язковою для розслідувачів, адже вона сприяє опрацюванню значних об'ємів метаданих. Сьогодні саме ініціатива «OSINT для України» здійснює моніторинг та документування війни, що дало підстави знайти підтвердження доказам воєнних злочинів, скоєних російськими військовими (розстріли полонених, убивства цивільних, що є доказами геноциду). У 2014 році Романом Бурко та Іраклієм Комахідзе було створено розслідувальне

об'єднання InformNapalm, аби «збирати докази та інформувати світове співтовариство про реальну роль Росії в гібридних конфліктах та спецопераціях». Вони згуртували навколо себе досвідчених дослідників та журналістів та почали «встановлювати особи російських військових, які вели бойові дії проти України, а також зброю та обладнання, яке вони використовували» (Ожогіна, 2023). Райя Руманос – заступниця директора та викладачка Інституту журналістики Бордо Аквітанії (IJBA) досліджує цифрову трансформацію журналістики, зокрема OSINT, і бере участь у публічних дискусіях про нові форми журналістських розслідувань. Дослідниця вважає, що «розвідка з відкритих джерел (OSINT) стала ключовим інструментом сучасної журналістики, особливо в умовах війни в Україні» (Saltiel, 2023). Себастьєн Бурдон, журналіст і віцепрезидент асоціації Open Facto, теж переконаний, що «цей підхід не лише розширює інструментарій журналіста, а й змінює саму суть професії – від польової роботи до аналітики в цифровому середовищі» (Saltiel, 2023).

Журналісти-розслідувачі в Україні використовують публічні реєстри (Prozorro, ЄДР, судові рішення) для виявлення схем розкрадання бюджетних коштів. Наприклад, аналізуючи зв'язки між компаніями, що вигравали тендери, та посадовцями, вони викривають конфлікти інтересів і фіктивні фірми. Журналісти Bihus.Info провели серію розслідувань («Підряд на відбудову найвідомішої багатоповерхівки Ірпеня дістався оточенню “смотрящого” Комарницького»), у яких довели, що 600 мільйонів гривень (16,1 мільйона доларів США), призначених на реконструкцію м. Ірпінь у Київській області, отримали сумнівні компанії, пов'язані з високопосадовцями.

Інвестигейтори також користуються Телеграм-ботами, які виступають як агрегатори даних і в такий спосіб дозволяють шукати за цілою низкою ідентифікаторів. Популярними є агрегатор даних Userbox у вигляді Telegram-боту, що знаходить записи про телефони, пошти й соцмережі в злитих базах даних; X-Ray – агрегатор даних, що дозволяє шукати за ПІБ, контактними даними, нікнеймами, соцмережами, фото; інструмент WhatsMyName – софт, який дає змогу знаходити сторінки в соцмережах, публікації в мережах та акаунти в додатках за нікнеймом ("OSINT проти шахраїв", 2024). Зросла й роль соціальних медіа та платформ як джерел для журналістських розслідувань, що спричинило використання розвідки соцмереж SOCMINT (SMI). Вона, як і OSINT, значно посилила стандарт оперативності в процесі підготовки розслідувань, розширила доступ до джерел інформації і навіть пододала їхню закритість і недоступність.

Аналогічно важливим інструментом для розслідувальної журналістики став GeoINT, який фокусується на аналізі геопросторових даних, зокрема супутникових знімків, аерофотознімків та картографіч-

них даних. Супутникові знімки, що були використані для виявлення змін на місцевості (наприклад, нових поховань, зруйнованих будівель або пересування техніки), стали ключовими в розслідуваннях воєнних злочинів в Україні. GeoINT – критично важливий для документування злочинів у Бучі, Ізюмі, Маріуполі та інших українських містах і селах. Так, журналісти підтвердили масові репресії проти мирного населення, знищення цивільної інфраструктури. Журналістка Валерія Єгошина («Схеми») провела розслідування про масові поховання в Ізюмі після звільнення міста від російських військ («Як добровольці масово ховали мирних містян і хто саме з військових РФ вбивав в Ізюмі?»), використавши супутникові знімки для виявлення нових могил і змін на місцевості, геолокацію фото та відео, зроблених волонтерами й місцевими мешканцями, аналіз перехоплених розмов російських військових, щоб ідентифікувати підрозділи, які могли бути причетні до злочинів. Це розслідування у 2023 році ввійшло до фіналу премії GIJN «Проливаючи світло» – за журналістику, здійснену в умовах небезпеки. Розслідувачі AP (Еріка Кінец, Олександр Шашевський та Василіса Степаненко) в матеріалі “How Russian soldiers ran a ‘cleansing’ operation in Bucha” провели масштабне розслідування подій у Бучі, аналогічно звернувшись до геолокації фото та відео, супутникових знімків для підтвердження часу й місця масових вбивств. Розслідування встановило, що зачистки були систематичними, а не випадковими діями окремих солдатів.

GeoINT дає змогу документувати злочини навіть у повністю заблокованих зонах. Прикладом може бути дистанційне розслідування Девона Лама та Робіна Тейлора «Як Росія руйнувала Маріуполь», опубліковане на сайті Global Investigative Journalism Network (GIJN), що здійснене з використанням супутникових знімків до і після атаки на місто. Rayya Roumanos вважає дуже важливим те, що «цифрові інструменти дозволяють швидко збирати, перевіряти та верифікувати інформацію навіть без фізичної присутності на місці подій» (Saltiel, 2023). Отже, за допомогою GeoINT журналісти можуть відновлювати хронологію, підтверджувати воєнні злочини та ідентифікувати винних. Загалом війна в Україні стимулювала використання GeoINT у медіа.

Розслідувачами також використовується HUMINT (Human Intelligence) – процес отримання розвідувальної інформації шляхом безпосередньої взаємодії з інформаторами, свідками або іншими джерелами, здатними надати актуальні дані щодо діяльності, намірів або планів противника. Такий тип збору даних базується на міжособистісному спілкуванні та аналізі повідомленої інформації і також може проводитися дистанційно, зокрема за допомогою соцмереж. Журналісти звертаються до FININT (Financial Intelligence) – виду розвідки, що передбачає збір, аналіз та інтерпретацію відомостей, пов'язаних із фінансовими транзакціями, активами та обігом коштів для виявлення фінансових потоків, які

можуть бути пов'язані із протиправною діяльністю, включно з терористичними структурами, організованою злочинністю або іншими загрозами національній безпеці, опановують CYBERINT (Cyber Intelligence) – розвідувальну діяльність, яка охоплює збір та аналіз інформації про кібератаки, цифрову інфраструктуру, потенційні кіберзагрози, а також засоби й методи, що використовуються в кіберопераціях. Наприклад, завдяки HUMINT журналістам-розслідувачам вдалося викрити офшорні схеми (“Panama Papers”). Попри те, що основним джерелом були витоки документів, журналісти “Süddeutsche Zeitung” отримали їх від анонімного інформатора, який звернувся до них: «Я хочу розповісти правду». Аналогічно здійснено розслідування воєнних злочинів у Сирії та Україні: журналісти-розслідувачі спілкувалися з очевидцями, жертвами, військовими, щоб створити повну картину подій.

Українські журналісти, застосовуючи елементи фінансової розвідки (FININT), розкривають злочини, пов'язані з корупцією, офшорами та незаконним збагаченням. Так працюють команди Bihus.Info, Схеми, які регулярно аналізують декларації чиновників, судові реєстри, витоки банківських даних і корпоративні зв'язки та викривають способи незаконного збагачення високопосадовців. Журналістське розслідування Юрія Ніколова про корупцію в Міноборони («Тилові пацюки Міноборони під час війни «пиляють» на харчах для ЗСУ більше, ніж за мирного життя»), де застосовувалися елементи фінансової розвідки (FININT), викрило завищені ціни на харчування для військових та виявило, що постачальники продавали продукти за цінами, втричі вищими від ринкових. Розслідування викликало гучний суспільний резонанс і як наслідок спричинило звільнення заступника міністра оборони, а згодом у відставку подав і сам міністр.

Завдяки CYBERINT (Cyber Intelligence) журналісти-розслідувачі виявляють цифрові загрози, відстежують інформаційні операції, аналізують діяльність у кіберпросторі. Так, через виявлення фейкових акаунтів і бот-мереж журналісти-розслідувачі викривали кампанії дезінформації або впливу під час виборів чи воєнних конфліктів (один з останніх прикладів – президентські вибори у Румунії). Інвестигейтори навіть використовували витоки даних, коли в мережі з'являлися бази даних з персональною інформацією, а також співпрацювали з кіберекспертами для викриття кібератак; відстежували цифрові сліди та встановлювали зв'язки між сайтами, IP-адресами, доменами та організаціями; моніторили даркнет та форум для виявлення торгівлі вкраденими даними, зброєю або шкідливим програмним забезпеченням. Успішно це роблять журналісти “Bellingcat”, розслідуючи воєнні злочини, політичні отруєння опозиціонерів, кібератаки і дезінформаційні кампанії. Тож ми є свідками того, як цифрові технології суттєво розширюють можливості розвідувальної журналістики і що «цей підхід змінює саму при-

роду журналістики: від індивідуального репортера до мережевого аналітика, який працює з глобальними цифровими слідами» (Saltiel, 2023).

В останній час до цифрових технологій додався й штучний інтелект, що в поєднанні з OSINT став абсолютно новим напрямком збирання журналістами розвідувальних даних. «Збір розвідувальної інформації з відкритих джерел (OSINT) та штучний інтелект є природними союзниками (...) Інструменти на основі штучного інтелекту, такі як веб-краулери та скрапери, дозволяють дослідникам оптимізувати свій час, щоб зосередитись на інтерпретації даних або проведенні HUMINT-розслідувань» (OSINT AI, 2024). ШІ змінює підхід до аналізу великих масивів даних: штучний інтелект (ШІ/AI) зможе автоматизувати багато процесів, від сортування та класифікації інформації до виявлення закономірностей та зв'язків, які можуть залишитися непоміченими людиною. Так, веб-краулери автоматично переглядають вебсайти та збирають інформацію з них: починають зі списку URL-адрес, сканують сторінки та аналізують їхній вміст, вилучають потрібну інформацію, знаходять нові посилання та додають їх у список для подальшого опрацювання і продовжують сканування нових сторінок, поки не досягнуть визначеного обмеження. Вони допомагають журналістам збирати великі обсяги даних з відкритих джерел, порівнювати інформацію та знаходити приховані зв'язки між подіями, компаніями чи особами. Аналогічно скрапери сприяють у пошукові прихованих зв'язків, перевіряють факти та виявляють корупцію, внаслідок чого в розслідувачів з'являється можливість оперативно проводити моніторинг державних реєстрів, аналізувати фінансові потоки для виявлення підозрілих транзакцій, офшорних схем, відстежувати зміни в офіційних документах, деклараціях, розслідувати випадки шахрайства через пошук зв'язків між компаніями та особами. Так, ШІ допомагає розслідувачам обробити великі обсяги даних або виявити приховані зв'язки. Для прикладу, за допомогою ШІ було проведено відоме розслідування «Панамські документи» ("Panama Papers"), у якому журналісти використовували алгоритми машинного навчання для аналізу понад 11 мільйонів документів. ШІ допоміг структурувати дані, виявити ключові теми та зв'язки між фігурантами матеріалу. Ольга Сіманович, регіональна редакторка Глобальної мережі журналістів-розслідувачів (GIJN), підтримує інтеграцію українських кейсів у глобальні посібники з розслідувань та підкреслює, що українські редакції, наприклад, «Тексти» та «Українська правда», активно впроваджують нові технології у своїй роботі (Остапа, 2025).

Алгоритми ШІ дієво оптимізують розслідування, аналізуючи фото й відео з передової чи з прифронтових або окупованих територій, ідентифікуючи осіб та об'єкти в кадрі, завдяки чому досягається оперативність, економія часу та з'являється більша можливість для розслідувачів зосередитися на аналізі та інтерпретації отриманих фактів. Однак ШІ,

попри здатність аналізувати великі обсяги даних, не може замінити критичне мислення журналіста, його здатність інтерпретувати факти.

Усе частіше журналісти використовують також блокчейн для збереження доказів. Блокчейн-технології напряму стосуються цілісності і безпеки цифрових доказів, що є критично важливим у сфері розслідувальної журналістики, особливо в дослідженні транзакцій. Вони допомагають простежити за допомогою цифрових доказів реєстрацію різних фінансових операцій, що особливо цінно при проведенні розслідувань корупції та економічної злочинності. Медійники використовують й такі інструменти спеціального програмного забезпечення, як CrowdTangle, Botometer, Doesfollow, котрі здатні помічати координовані кампанії дезінформації та аналізувати поведінку ботів у соцмережах, виявляти фейкові новини. Так, CrowdTangle застосовують для перевірки, чи постять різні акаунти одні й ті ж повідомлення впродовж певного часу і при певній узгодженості дій виявляють мережі ботів. Ймовірна синхронна діяльність акаунтів допомагає викривати політичні маніпуляції, так звані «ботоферми», на відміну від класичної технології розслідування (матеріал «Я – бот» (Слідство.Інфо та Громадське.ТБ) ґрунтувався ще на традиційному способі використання прихованої камери автором Василем Бідунем). Однак слід зважати на ризики втручання у приватність, адже помилка журналіста може розцінюватися як порушення конфіденційності користувачів.

Уявлення про журналістське розслідування як жанр також розширилося новими форматами (гейміфікація, інтерактивні розслідування, імерсивні техніки).

Однак, як уже згадувалось, попри технологічні переваги цифрового середовища, постало й немало пов'язаних з ним викликів: етичні та правові ризики, безпека джерел інформації, кіберзагрози, а також маніпуляції інформацією, що в умовах оперативного поширення в мережі та завдяки технологіям дипфейків, згенерованих за допомогою того ж ШІ, набули більших масштабів та можливостей впливати на аудиторію. Водночас постійно змінюється OSINT, тож медійники повинні уважно оцінювати надійність і точність даних, які вони отримують. Викликом є й конфіденційність та етичність під час використання OSINT-розвідки (втручання в приватність неpubлічних осіб), законність та етичність використання інформації (деякі дані можуть бути отримані незаконним шляхом, наприклад, для журналіста суттєві етичні та правові ризики роботи з витоками інформації). Зросли й виклики для розслідувачів, спричинені фактором постправдивої реальності, але саме тут OSINT-розвідка здатна протистояти величезним об'ємам дезінформації та фейкових новин.

Райя Руманос виділяє не лише зміну інструментів журналіста, а й трансформацію самої природи сприйняття подій. Вона підкреслює, що фізична дистанція, властива роботі з відкритими джерелами, ство-

рує також аналітичну дистанцію – своєрідний «фільтр», який дає змогу журналістові зберігати об'єктивність і критичність, не потрапляючи під емоційний вплив події, як це може статися на місці. Це твердження відкриває цікаву дискусію: чи може журналіст, який працює тільки із цифровими слідами, бачити ширшу картину, ніж той, хто перебуває «в епіцентрі»? І чи не стає екран новим полем спостереження, де формується більш зважене бачення? (Saltiel, 2023). Вказані питання визначають суть подальших досліджень.

Висновки

Розглядаючи новітні цифрові технології в процесі журналістських розслідувань, з'ясовано, що вони, надзвичайно багатогранні й важливі, надають розслідувачам майже необмежені можливості. Результати дослідження свідчать, що цифрові технології кардинально змінюють сам процес створення журналістських розслідувань, що «польова журналістика» трансформується в бік цифрової аналітики, а це відкриває нові можливості для розслідувачів. У зв'язку з новими здобутками та можливостями постає питання: яке майбутнє розслідувальної журналістики в цифрову епоху? Очевидно, що в найближчі роки важливими інструментами для журналістів стане OSINT-розвідка, GeoINT, AI OSINT. Запровадження автоматизованих методів аналізу та використання ШІ теж сприятимуть підвищенню ефективності розслідувальної журналістики, що сприятиме резонансним викриттям. Журналісти можуть активніше застосовувати VR у розслідуваннях. Стосовно перспектив, то важливо розширювати доступ до відкритих даних та покращувати навички у використанні цих інструментів шляхом створення спеціалізованих навчальних онлайн-курсів і тренінгів. Також важливо продовжувати міжнародну співпрацю, обмінюючись досвідом та кращими практиками. Майбутнє розслідувальної журналістики обіцяє бути перспективним з огляду на постійний розвиток технологій, які залишаться важливим інструментом для аналітиків, допомагаючи їм відкривати нові приховані факти.

Викликом для журналістики в умовах цифровізації стане захист приватності й особистих даних, розслідувачам потрібно буде знаходити баланс між збором інформації та дотриманням етичних норм. Етичні й правові аспекти вимагатимуть відповідального підходу до збору та аналізу відкритих даних, посилюватимуть моральну відповідальність медій за оприлюднену інформацію, а ШІ, попри здатність обробляти великі обсяги даних, не може замінити критичне мислення журналіста й інтерпретацію фактів. Результати дослідження засвідчують потребу в подальших наукових розробках та окреслюють можливі напрями майбутніх розвідок про трансформацію розслідувальних технік і методик створення контенту.

СПИСОК ВІБЛІОГРАФІЧНИХ ПОСИЛАНЬ

- Бель, Б., Бурмагін, О., Патора, Т., & Хоменок, О. (2013). *Посібник з журналістських розслідувань: теорія та практика* (І. Кост, ред.). Друкарня Бізнесполіграф.
- Вайсберга, Н.-Г. (2024, 21 червня). *OSINT-розвідка у роботі журналістів*. YouControl. <https://youcontrol.com.ua/articles/osint-in-journalists-work/>
- Глушко, О. (2006). *Журналістське розслідування: історія, теорія, практика*. Арістей.
- Мурікан, Ж. (2003). *Журналістське розслідування*. ІМІ.
- Ожогіна, О. (2023, 14 квітня). *Як за допомогою відкритих даних журналісти ведуть розслідування: список OSINT-інструментів*. Journalism Teachers' Academy. <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/yak-za-dopomohoiu-vidkrytykh-danykh-zhurnalisty-vedut-rozsliduvannia-spysook-osint-instrumentiv/>
- Остапа, С. (2025, 6 червня). *Ольга Сіманович: коли новини пише ШІ, а відео транслює будь-хто зі смартфоном, розслідувальна журналістика показує людям приховане*. Детектор медіа. <https://detector.media/community/article/241576/2025-06-06-olga-simanovych-koly-novyny-pyshe-shi-a-video-translyuie-bud-khto-zi-smartfonom-rozsliduvanna-zhurnalistyka-pokazuie-lyudyam-prykhovane/>
- Хоменко, І. А. (2013). Функціональність журналістського розслідування в українському медійному просторі: погляд практика. *Current Issues of Mass Communication*, 14, 106–111.
- Хоменок, О., & Негреева, І. (2016, 4 жовтня). *Методологія оцінювання якості журналістських розслідувань*. Детектор медіа. <https://detector.media/monitoring/article/119360/2016-10-04-metodologiya>
- Bazzell, M. (2021). *Open source intelligence techniques: Resources for searching and analyzing online information* (8th ed.). Independently published.
- de Burgh, H. (2008). *Investigative Journalism* (2nd ed.). Routledge.
- Fleeson, L. S. (2000). *Ten Steps to Investigative Reporting*. International Center for Journalists.
- Global Investigative Journalism Network. (2018, February 5). *What Is Investigative Journalism? – David E. Kaplan* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=TCVU52T6Cbs>
- Hill, A. (2022, January 24). What is investigative journalism? *Writer's Digest*. <https://www.writersdigest.com/write-better-nonfiction/what-is-investigative-journalism>
- Konow-Lund, M., Park, M., & Bebawi, S. (Eds.). (2024). *Hybrid investigative journalism*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-41939-3>
- Malarek, V. (1999). *Expose yourself: How to do investigative journalism*. Macmillan Canada.
- OSINT AI: як оптимізувати своє розслідування у 2025 році?* (2024, 11 липня). Molfar. <https://molfar.com/blog/osint-ai-yak-optymizuvaty-svoe-rozsliduvannya-u-2024-roci>
- OSINT проти шахраїв: детальний гайд від Molfar із розслідування на прикладі крипто-крадіжки*. (2024, 22 листопада). *AIN.UA*. <https://ain.ua/2024/11/22/osint-gaid-vid-molfar/>
- Protest, D. L., Cook, F. L., Doppelt, J. C., Ettema, J. S., Gordon, M. T., Leff, D., R., & Miller, P. (1991). *The journalism of outrage: investigative reporting and agenda-building in America*. Guilford Publications.
- Radu, P. C. (2008). *Follow the money: A digital guide for tracking corruption*. International Center for Journalists. <https://www.scribd.com/document/354097507/Follow-Money-pdf>
- Saltiel, F. (Host). (2023, April 28). OSINT: aux sources d'un nouveau journalisme? [Audio podcast episode]. In *Le Meilleur des mondes*. radiofrance. <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/le-meilleur-des-mondes/osint-aux-sources-d-un-nouveau-journalisme-4663390>

REFERENCES

- Bazzell, M. (2021). *Open source intelligence techniques: Resources for searching and analyzing online information* (8th ed.). Independently published [in English].
- Biel, B., Burmahin, O., Patora, T., & Khomenok, O. (2013). *Posibnyk z zhurnalistskykh rozsliduvan: teoriia ta praktyka* [Handbook of journalistic investigations: Theory and practice] (I. Kost, Ed.). Drukarnia Biznespolihraf [in Ukrainian].
- de Burgh, H. (2008). *Investigative Journalism* (2nd ed.). Routledge [in English].
- Fleeson, L. S. (2000). *Ten Steps to Investigative Reporting*. International Center for Journalists [in English].
- Global Investigative Journalism Network. (2018, February 5). *What Is Investigative Journalism? – David E. Kaplan* [Video]. YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=TCVU52T6Cbs> [in English].
- Hill, A. (2022, January 24). What is investigative journalism? *Writer's Digest*. <https://www.writersdigest.com/write-better-nonfiction/what-is-investigative-journalism> [in English].
- Hlushko, O. (2006). *Zhurnalistske rozsliduvannia: istoriia, teoriia, praktyka* [Journalistic investigation: History, theory, practice]. Aristei [in Ukrainian].
- Khomenko, I. A. (2013). Funktsionalnist zhurnalistskoho rozsliduvannia v ukrainskomu mediinomomu prostori: pohliad praktyka [Functionality of journalistic investigation in the Ukrainian media space: The expert's view]. *Current Issues of Mass Communication*, 14, 106–111 [in Ukrainian].
- Khomenok, O., & Nehrieieva, I. (2016, October 4). *Metodolohiia otsiniuvannia yakosti zhurnalistskykh rozsliduvan* [Methodology for assessing the quality of journalistic investigations]. Detektor Media. <https://detector.media/monitoring/article/119360/2016-10-04-metodologiya> [in Ukrainian].
- Konow-Lund, M., Park, M., & Bebawi, S. (Eds.). (2024). *Hybrid investigative journalism*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-41939-3> [in English].
- Malarek, V. (1999). *Expose yourself: How to do investigative journalism*. Macmillan Canada [in English].
- Murikan, Zh. (2003). *Zhurnalistske rozsliduvannia* [Journalistic investigation]. IMI [in Ukrainian].
- OSINT AI: yak optymizuvaty svoje rozsliduvannia u 2025 rotsi [OSINT AI: How to optimize your investigation in 2024]? (2024, July 11). Molfar. <https://molfar.com/blog/osint-ai-yak-optymizuvaty-svoe-rozsliduvannia-u-2024-roci> [in Ukrainian].
- OSINT proty shakhraiv: detalni haid vid Molfar iz rozsliduvannia na prykladi krypto-kradizhky [OSINT against fraudsters: Molfar's detailed guide to investigation using the example of crypto theft]. (2024, November 22). AIN.UA. <https://ain.ua/2024/11/22/osint-gaid-vid-molfar/> [in Ukrainian].
- Ostapa, S. (2025, June 6). *Olha Simanovych: koly novyny pyshe ShI, a video transliuie bud-khto zi smartfonom, rozslidivalna zhurnalistyka pokazuie liudiam prykhovane* [Olga Simanovych: When AI writes news, and anyone with a smartphone broadcasts video, investigative journalism shows people what is hidden]. Detektor Media. <https://detector.media/community/article/241576/2025-06-06-olga-simanovych-koly-novyny-pyshe-shi-a-video-translyuie-bud-khto-zi-smartfonom-rozslidivalna-zhurnalistyka-pokazuie-lyudyam-prykhovane/> [in Ukrainian].
- Ozhohina, O. (2023, April 14). *Yak za dopomohoiu vidkrytykh danykh zhurnalisty vedut rozsliduvannia: spysok OSINT-instrumentiv* [How journalists use open data to conduct investigations: A list of OSINT tools]. Journalism Teachers' Academy. <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/yak-za-dopomohoiu-vidkrytykh-danykh-zhurnalisty-vedut-rozsliduvannia-spysok-osint-instrumentiv/> [in Ukrainian].
- Protess, D. L., Cook, F. L., Doppelt, J. C., Ettema, J. S., Gordon, M. T., Leff, D., R., & Miller, P. (1991). *The journalism of outrage: investigative reporting and agenda-building in America*. Guilford Publications [in English].

- Radu, P. C. (2008). *Follow the money: A digital guide for tracking corruption*. International Center for Journalists. <https://www.scribd.com/document/354097507/Follow-Money-pdf> [in English].
- Saltiel, F. (Host). (2023, April 28). OSINT: aux sources d'un nouveau journalisme [OSINT: The sources of a new journalism]? [Audio podcast episode]. In *Le Meilleur des mondes* [Brave new world]. radiofrance. <https://www.radiofrance.fr/franceculture/podcasts/le-meilleur-des-mondes/osint-aux-sources-d-un-nouveau-journalisme-4663390> [in French].
- Vaisberha, N.-H. (2024, June 21). *OSINT-rozvidka u roboti zhurnalistiv* [OSINT in journalists' work]. YouControl. <https://youcontrol.com.ua/articles/osint-in-journalists-work/> [in Ukrainian].

Надійшла: 01.07.2025; Прийнято: 08.09.2025;
Статтю вперше опубліковано онлайн: 09.12.2025

This is an open access journal and all published articles are licensed under a Creative Commons «Attribution» 4.0.